

Stora behov av att reformera arbetslöshetsförsäkringen

Dagens Nyheter den 30 juni 2020

En av välfärdsstatens uppgifter är att skydda medborgarna mot inkomstbortfall till följd av arbetslöshet. Men alltför generösa villkor försvagar drivkrafterna att komma tillbaka i arbete och förlänger därför arbetslöshetstiderna på ett ineffektivt sätt.

Det svenska stödsystemet för arbetslösa är komplext. Arbetslöshetsförsäkringen administreras av facket närstående a-kassor. Det finns en grundförsäkring och en mer förmånlig inkomstbortfallsförsäkring. Tillgång till den senare kräver att den arbetslöse, förutom att uppfylla ett arbetsvillkor, också varit medlem i en kassa under viss tid. Grundförsäkringen sköts av en särskild kassa, Alfakassan, dit också de som inte är medlemmar i en annan kassa kan ansluta sig och få rätt till inkomstberoende arbetslöshetsersättning.

Arbetsförmedlingen kontrollerar att de som får ersättning står till arbetsmarknadens förfogande och erbjuder genom sina program, främst jobb- och utvecklingsgarantin, inkomstskydd för utförsäkrade långtidsarbetslösa. Fackliga inkomstförsäkringar kompletterar a-kassan. Slutligen ansvarar kommunerna för ekonomiskt bistånd till de många arbetslösa som inte har rätt till arbetslöshetsersättning.

Ingen vettig person skulle konstruera ett sådant system om man fick starta från scratch. Det är inte ändamålsenligt utan resultatet av en historisk utvecklingsprocess.

Utredningen om en ny arbetslöshetsförsäkring presenterade nyligen en rad reformförslag. De viktigaste är följande:

Arbetsvillkoret för rätt till ersättning ska inte längre avse arbetad tid utan tidigare inkomst. Det förenklar handläggningen som kan bygga på arbetsgivarnas månatliga kontrolluppgifter till Skatteverket i stället för på särskilda arbetsgivarintyg om arbetstagares tidigare arbete. Det underlättar särskilt för personer som haft flera arbetsgivare eller arbetat i gigekonomin. Dessutom sätts inkomstgränserna så att fler än i dag blir ersättningsberättigade.

Ersättningsgraden blir enligt en glidande skala från 50 till 80 procent beroende av hur länge en arbetslös varit medlem i en kassa.

Den maximala ersättningsperioden blir längre ju fler månader under det senaste året som den arbetslöse haft en inkomst över kvalificeringsgränsen på 10.000 kronor. Perioden föreslås variera mellan 66 och 300 helgfria dagar. Starkare arbetsmarknadsanknytning premieras alltså, vilket förstärker incitamenten att komma i arbete.

Arbetslöshetsersättningen, liksom ersättningen vid deltagande i ett arbetsmarknadsprogram, trappas ner med arbetslöshetsperiodens längd. Även det förstärker drivkrafterna att komma i arbete.

Förslagen är rimliga. Däremot är jag kritisk mot utredningen på andra punkter. En gäller om arbetslöshetsförsäkringen ska göras konjunkturberoende som i Kanada och USA där ersättningsnivån höjs och ersättningsperioden förlängs i dåliga tider. Utredningen tar utan egentlig diskussion avstånd från detta.

Argumentet för en konjunkturanpassad försäkring är att incitamentsproblemen minskar i en lågkonjunktur eftersom det ändå inte finns så många jobb att söka. Då spelar de arbetslösa sökaktivitet liten roll för sysselsättningen. Dessutom är behovet av ersättning större när arbetslöshetstiderna är längre.

Det har varit svårt att få upp en konjunkturberoende arbetslöshetsförsäkring på agendan. Frågan har inte passat in i den traditionella svenska debatten.

Fast under coronakrisen har arbetslöshetsersättningen ändå tillfälligt höjts. Det är bra. Men eftersom principen om konjunkturanpassning aldrig etablerats blir det svårt att återgå till mindre generösa villkor efter krisen. Facken lär göra motstånd. Det kan bidra till att låsa fast arbetslösheten på en hög nivå. Risken är särskilt stor om krisen innebär en kraftig strukturomvandling av ekonomin. Skälet är att den effektiva ersättningsgraden – arbetslöshetsersättningen i förhållande till den lön en arbetslös inledningsvis kan få på ett nytt jobb (som kan kräva upplärning) – då kan antas öka.

Utredningen avvisar också på lösa boliner indexering av tak och golv i a-kassan. Dessa bestäms i dag i kronor och ligger sedan fast ett antal år innan de justeras. Det är en dålig ordning eftersom ersättningsgraden då sjunker för stora grupper när lönenivån stiger. Försäkringsskyddet varierar därför på ett godtyckligt sätt över tiden. Det undviks med indexering till lönenivån.

Till sist är frågan varför vi över huvud taget ska ha a-kassor dit man måste ansluta sig och inte, som de flesta andra länder, en generell arbetslöshetsförsäkring av samma slag som övriga socialförsäkringar. Det är svårt att se principiella skäl för dagens system. Det bidrar visserligen till en hög facklig organisationsgrad men om man vill främja den är direkta subventioner, till exempel avdragsrätt för fackliga medlemsavgifter, en bättre metod än en icke ändamålsenlig organisation av arbetslöshetsförsäkringen. Fast det är inte läge att under de närmaste åren avskaffa a-kassorna. Det räcker med den radikala omstöpning som Arbetsförmedlingen genomgår. Men på sikt bör a-kassasystemet omvandlas till en vanlig socialförsäkring.

Lars Calmfors